

SOCIJALNA PRAVDA IZ PERSPEKTIVE VJEROVJESNIČKOG, S.A.V.S., SUNNETA

Hafiz Kenan MUSIĆ

UDK 28-42

SAŽETAK: Tekst analizira doktrinarnu razinu učenja islama kada se radi o konceptu pravde u društvu i ističe činjenicu da se muslimanski pogled na pravdu i društvu povijesno razlikovao shodno interpretacijama osnovnih izvora islama Kur'ana i Sunneta. Perspektiva Vjerovjesničkog Sunneta nam uveliko pokazuje autentične smjernice Objave, s obzirom da se radi o primarnom komentaru, ali nam i interpretacijski meritorno pomaže u formiranju koherentne percepcije islamskog uređenja društva i ostvarenja pravde u punom kapacitetu učenja.

Reforma obrazovnog i odgojnog sistema, izgradnja odvažnih i naukom oplemenjenih ličnosti koje neće prihvatati postojeće stanja već će iz života svog Poslanika crpiti inspiraciju za bolje, pravednije i kvalitetnije odnose u društvu zasigurno će imati veliki odjek u savremenoj muslimanskoj zbilji. Jedino moralni i hrabri mogu razbiti ustaljene obrasce negativnog razmišljanja i promijeniti u nepravdi okoštale društvene realnosti – možda su najznačajnije poruke Vjerovjesničkog, s.a.v.s., Sunneta u kontekstu socijalne pravde.

Ključne riječi: Vjerovjesnik, socijalna pravda, Sunnet, zulum, društveno uređenje, ekonomski odnosi

1. Uvod

U posljednjim godinama pojavljuju se izuzetno frekventni termini savremenog akademskog i općeg društvenog diskursa. često se radi o novim pojmovima, nerijetko nedorečenog opsega i nepotpune definicije. Sintagma “socijalna pravda” u širim akademskim krugovima u svojim aplikativnim dimenzijama izazvala je brojne polemike. Mnogo je onih koji zastupaju mišljenje da se upravo u ovom konceptu krije rješenje za nagomilane socijalne i ekonomske probleme, ali nije ni mali broj onih koji smatraju da se navedenim želi isključivo uzeti od imućnih ono što su svojim radom i zalaganjem ostvarili. Socijalna pravda se motri kao moralno etički pristup društvu,

a američki filozof John Rawls u svom znamenitom djelu *A Theory of Justice* (1971) razmatra ideju pravde ne samo kroz individualne refleksije već kao ideju sa ozbiljnim društvenim implikacijama. Jednakost građana pred zakonom jeste element ove ideje, međutim predstavlja samo jedan u nizu elemenata nužnih za njeno ostvarenje. U savremenim religijskim kretanjima katolička crkva je usvojila doktrinu “katoličkog socijalnog učenja” što predstavlja institucionalni odgovor na različite koncepte uređenja društva koji su obilježili prošlo stoljeće.

Naravno, sve spomenuto nam je bitno jer daje okvir kako intelektualnog ozračja tako i religijskog institucionalnog odgovora u kontekstu socijalne pravde. Kako nam

je namjera u tekstu analizirati doktrinarnu razinu učenja islama kada se radi o konceptu pravde u društvu nužno je istaći da se muslimanski pogled na pravdu i društvu povijesno razlikovao shodno interpretacijama osnovnih izvora islama Kur'ana i Sunneta. Nikako ne smijemo isključiti elemente vremena i prostora u tumačenjima islama. Perspektiva Vjerovjesničkog Sunneta nam uveliko pokazuje autentične smjernice Objave, s obzirom da se radi o primarnom komentaru, ali nam i interpretacijski meritorno pomaže u formiranju koherentne percepcije islamskog uređenja društva i ostvarenja pravde u punom kapacitetu učenja. Najprije, moramo istaći da se u islamskom konceptu društvenog uređenja naglašava harmonija

suštine i forme. Odnos stvorenja jednih prema drugima, ali i prema prirodi koja ih okružuje nužno se mora urediti sa smjernicama Uzvišenog Stvoritelja. Stoga je bitno istaći da koncept društvene pravde ne zadire isključivo u ekonomske i društveno-političke aspekte već prožima kompletno funkcioniranje zajednice utemeljene na islamskim načelima. Upravo se zbog toga muslimanski učenjaci kroz povijest bave fenomenom pravde, ali i nepravde kao stanja kako ljudskog duha tako i društvenog života. Kur'anski ajet frekventno citiran u kontekstu pravde jesu riječi Uzvišenog: **“Allah naređuje pravednost, dobročinstvo i da se bližnjima udjeljuje, a zabranjuje razvrat i sve što je odvratno i nasilje; da pouku primite, On vas savjetuje.”** (Kur'an, 16:90)¹

2. Koncept pravde u učenju islama

Zanimljiva je konstatacija imama Gazalije vezano za međuljudske odnose. Naime, njegova percepcija nužnosti pravde među ljudima direktno se veže za smisao ljudskog postojanja i konačni cilj svekolikog ljudskog nastojanja. Gazalija kaže: “Ovosvjetski život prilika je ostvarivanja vječnosti na budućem. Kada bi ljudi pravedno postupali među njima ne bi bilo neprijateljstva, pravnici nam ne bi bili potrebni, ali se ljudi prema ovosvjetskom životu odnose shodno prohtjevima iz čega izvire sva neprijateljstva.” (Gazali, 1998) Stoga se prohtjevi isključivo posmatraju kroz prizmu usklađivanja sa Božijom odredbom. Kada su u skladu sa odredbom bivaju pozitivni i izgrađuju, a kada nisu vođeni Božijim smjernicama tada su negativni i razgrađuju kako karakter pojedinca tako i društveni sistem. Uzvišeni kaže: **“Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za prohtjevima svojim. A zar je ikogore zalutao od onoga koji slijedi**

prohtjeve svoje, bez Allahove upute? Allah, doista, neće ukazati na Pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini.” (Kur'an, 28:50)

Dakle, ljudski prohtjevi i nagoni su stepenice duhovnog uzdignuća kada se slijede upute Kur'ana i Sunneta jednako kako su povod nesreće na oba svijeta kada se ne usklade sa uputama. Završetak ajeta opisuje nepravdom upravo one čija je odluka da se u realizaciji svojih unutrašnjih potreba i nagona ne oslone na Uputu

3. “Zulum” negativan odnos

Vjerovjesnikov, s.a.v.s., obiluje detaljima vezanim za pravdu u kontekstu društvenog života. Dakako, prije nego izložimo najznačajnije aspekte pravde akcentirane u Sunnetu nužno je spomenuti da brojni opći sunnetski tekstovi decidno zabranjuju suprotnost pravdi, tj. nepravdu. Njihova brojnost, decidnost i ozbiljnost u smislu odgovornosti dovoljno kazuju o opasnosti činjenja bilo čega što bi se moglo okarakterizirati kao nepravda. Spomenut ćemo samo nekoliko sunnetskih upozorenja na opasnost nepravde, “zuluma”.

Bilježi Muslim u svom *Sabihu* (Birr, 2577), od Ebu Zerra, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Uzvišeni Allah kaže: **Robovi Moji, zaista sam Sebi zabranio nepravdu i među vama sam je učinio zabranio...**” Hadis, u ovom slučaju hadis kudsii, zabranjuje sve forme nepravde i jasno obznanjuje da je Stvoritelj najprije Sebi zabranio, a zatim isti odnos učinio zabranjenim u svim relacijama i odnosima.

Bilježe Buhari i Muslim u svojim *Sabihima* (Mazalim, 2315 i Birr, 2577), od Džabira b. Abdullaha, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Čuvajte se nepravde jer je nepravda tmina na Sudnjem Danu...” Tmina spomenuta u hadisu odnosi se na izrazitu formu kazne na Sudnjem Danu, a hadis dolazi kroz izrazito strukturiran poslanički stil govora povezivanja riječi “zulum” nepravda i riječi “zulumat” tmine.

Bilježi Buhari u svom *Sabihu* (Tafsir, 4409; Hud, 102.), od Ebu Musa, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Zaista, Allah odgađa kaznu nepravdniku, ali kada ga On kazni niko i ništa mu pomoći neće.” Zatim je Poslanik, s.a.v.s., proučio kur'anski ajet: **Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje Njegovo je zaista bolno i strašno.** U ovom kontekstu muslimanski učenjaci su često govorili da je opasnost nepravde toliko ozbiljna da u njenom prisustvu kompletno društvo biva izloženo mogućnosti nestanka, unutrašnje ili izvanjske destrukcije.

Bilježi Buhari u svom *Sabihu* (Rikak, 6169.), od Ebu Hurejre, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko učini nepravdu bratu svoje neka od njega što prije oprost zamoli, prije nego dođe dan kada novac neće nikakvu vrijednost imati nego će mu se dobra djela uzimati i bratu davati, pa kada njih nestane na njega će loša djela prebacivati.”

4. Sunnetski koncept “socijalne pravde”

Korpus Vjerovjesničkog, s.a.v.s., govora sadrži mnoge eksplicitne tekstove koji govore o nužnosti uspostavljanja društvene pravde. Ljudska sloboda, jednakost, društveni status, znanje, dostojanstvo, čast, imetak i mnoge druge vrijednosti stavljaju se u fokus sunnetskog diskursa u poučavanju. Dakako, radi se o univerzalnim pitanjima čije se ishodište u Vjerovjesnikovim, s.a.v.s., smjernicama vezuje za čvrsto uvjerenje u Božije postojanje i odgovornost pred Njim. Sve navedeno su značajna etička pitanja, neodvojiva od primarnog identiteta odanosti Stvoritelju i smatraju se mjerilom iskrenosti i predanosti Njemu. Možemo kazati da se koncept, a pod time mislimo na opsežnu kompilaciju ciljeva, strategija i mjera u cilju ostvarenja značajnih strateških ciljeva, teorijski i praktično upravo čita kroz Sunnet. Kur'anska načela, dakle Objava sadrži potrebne

¹ Prijevodi značenja ajeta navođeni u ovom radu su autorovi.

informacije, smjernice, upozorenja na rizike i pojašnjenja prilika, a ista kroz Sunnet dobijaju nužan vremenski i prostorni okvir u kojem se realiziraju i dodatno pojašnjavaju. Načela, bilo

mira pojedinca i stabilnosti društva. Društvo, bez obzira koliko uređeno i pravedno bilo, ostaje prostor u kojem se mora voditi socijalna borba stalnog poboljšanja uvjeta i kvaliteta

društva. Sunnetski tekstovi jasno kazuju da nepravedan odnos prema ljudima u društvu od strane vlasti spada u najteže grijeha, pa čak i u one zbog kojih džennet biva zabranjen.² Naravno, nepravedan sistem rukovođenja i upravljanja, odsustvo procedura i pravila, te nepotizam i zloupotreba javnih dobara i resursa slobodno se može smatrati kolektivnim "nepravednim vladarom".

«Elementarno polazište Sunneta jeste "popravljanje stanja", ili kako se to u kur'anskoj terminologiji naziva "islah" (Kur'an, 11: 88), a pod čime se podrazumijeva popravljanje stanja kako pojedinca tako i društva.»

ona u Kur'anu ili u Sunnetu, ne bi imali jak utjecaj na tok ljudske povijesti da nisu bila aplicirana upravo kroz navedene okvire.

Elementarno polazište Sunneta jeste "popravljanje stanja", ili kako se to u kur'anskoj terminologiji naziva "islah" (Kur'an, 11: 88), a pod čime se podrazumijeva popravljanje stanja kako pojedinca tako i društva. Nadalje, ne radi se o procesu koji će doživjeti savršenstvo i nije to cilj angažmana u tom pravcu. Savršenstvo nije osobina stvorenja i njihovih napora, već Stvoritelja. Sunnetski koncept se možda najbolje može čitati kroz Vjerovjesničko, s.a.v.s., upozorenje na poremećenost društvenih odnosa i ekstremnu slabost zbog sebičnosti i individualizma, jer njegov, s.a.v.s., odgovor na to stanje jesu riječi koje prenosi Buhari u Sahihu (Menakib, 3408): "Vi svoju obaveznu ispunjavajte i od Allaha molite da vas nagradi." Apsolutna pravda će se ostvariti samo na Sudnjem Danu i u svijetu satkanom od ljudskih vrлина, ali i slabosti neće se ostvariti u punom smislu. Čak je i sudbina muslimanskih društava usko vezana upravo za ovaj proaktivni, sunnetski, odnos prema stvarnosti. Tirmizi u *Sunenu* (Fitan, 2196) prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Ili ćete naređivati dobro i odvrćati od zla, ili će vas Allah sve kazniti i molit će Ga najbolji među vama, pa se čak ni njima dove neće primiti."

Socijalna pravda u Sunnetu ima za cilj postizanje stanja unutrašnjeg

ljudskog života. Ista borba se posebno mora voditi, shodno sunnetskim smjericama, u društvima gdje se ljudi osjećaju obespravljenim, poniženim i marginaliziranim.

S obzirom da postoje kontekstualni prioriteti socijalne pravde u našem aktualnom trenutku osvrnut ćemo se na tri dimenzije koncepta pravde kroz prizmu Vjerovjesnikovog, s.a.v.s., Sunneta: društveno uređenje, status pojedinca i ekonomske odnose. Polazište uvijek trebaju biti stvarne potrebe društva i prepreke koje se moraju ukloniti kako bi se one ostvarile stoga smatramo da se upravo ove dimenzije najprije moraju sagledati i adekvatno analizirati.

4.1. Društveno uređenje

Sunnet nameće obavezu suprotstavljanja nepravdi u svakom njenom obliku. Očekivanje da će pojedinac biti konstruktivan, pozitivan i produktivan u destruktivnom, negativnom i parazitskom ambijentu je besmisleno. Stoga se na nivo najvećeg džihada, napora i zalaganja na Božijem putu, u hadisima podiže "riječ istine" pred "nepravednim vladarom". Bilježi Ebu Davud u *Sunenu* (Melahim, 4344), vjerodostojan hadis, od Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a., u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: "Najbolji je džihad riječ istine pred nepravednim vladarom." Socijalna pravda se neće ostvariti bez pravednog društvenog uređenja te se navedeno smatra preduvjetom za ostvarivanje pravde u bilo kojem aspektu funkcioniranja

posebno je značajno istaći da pravedno društveno uređenje spada u univerzalne vrijednosti i može se kazati da je zajedničko polazište u motrenju društva kod svih ljudi. Koncept djelovanja muslimana, shodno vjerovjesničkoj praksi, je da bude koristan i mijenja društvo na bolje. To je sastavni i neodvojivi dio identiteta. Šehadet, namaz, post, zekat i drugi sadržaji čine pojedinca boljim, a u jednakoj mjeri oplemenjuju društvene odnose. Hadis koji govori o vrijednosti uspostave kvalitetnog društvenog sistema jeste onaj kojeg bilježe u *Sahibima* Buhari (Džema'a, 629) i Muslim (Zekat, 1031), od Ebu Hurejre, r.a., a u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Sedam osoba će Allah uzeti u Svoj hlad na dan kada drugog hlada neće biti: pravedan vladar..." Prva osoba shodno vrijednosti konkretnog doprinosa i počašćena nagradom od Gospodara je osoba pravedna u obavljanju funkcije vlasti. Najčešće se u tumačenjima hadisa pribjegava personifikaciji pravednosti kroz lik i djelo individue. Međutim, ono što je jasno iz hadisa jeste da svaka osoba koja sačinjava neki sistem, u istom nosi određene odgovornosti i nadležnosti, može ući u okvir ovog hadisa.

Hipotetički posmatrano institucija, zajednica ili bilo koja druga forma društvenog organiziranja mogu biti "pravedan vladar" kada se radi o opsegu njihovog djelovanja. Osobine su naglašene u hadisu i karakter pravednosti svakom društvenom segmentu daju djelatnici koji se njime bave. Nažalost, tumačenje hadisa na

² Bilježi Buhari u svom Sahihu, (Ahkam, 6732.), od Ma'kila, r.a., da je Poslanik,

s.a.v.s., rekao: "Onaj kome Allah dadne vlast, pa bude nepravedan prema

muslimanima, zabranjen će mu biti ulazak u džennet."

način da se očekuje personifikacija pravednosti kroz lidera ili vođu koji bi povelili muslimansku zajednicu u pravom smjeru negativno se odrazilo na stanje svijesti ljudi. Ono što je moguće uraditi u kontekstu pravde ne uradi se "čekajući" personifikaciju koja po svojoj prilici neće doći.

4.2. Status pojedinca

Promjena u društvu dolazi promjenom stanja pojedinca. Prva generacija muslimana se mijenjala shodno Vjerovjesničkim, s.a.v.s., uputama i izgrađivala sebe i odnose sa svim oko sebe na temelju Kur'ana i Sunneta. Također, njihovo razumijevanje vjere dolazilo je iz direktne interakcije sa Objavom i njenim donositeljem, s.a.v.s. Status i položaj pojedinca naglašen je u učenju islama, ali ne kao individualizam već kroz prizmu individue u kontekstu vrijednosti Božijeg stvorenja i mogućeg doprinosa društvu.

Najprije, nužno je da se pojasnji osnova ljudskog dostojanstva u islamu. Pored Vjerovjesnika, s.a.v.s., prošla je pogrebna povorka Jevreja na šta je on, s.a.v.s., ustao. Kazali su da je to sahrana Jevreja, a Vjerovjesnik, s.a.v.s., tada reče: "Zar nije ljudsko biće (nefs, ličnost)!" – prenosi Buhari u *Sabihu* (Dženaiz, 1250.) Dakle, osnova vrijednosti je pripadnost ljudskom rodu. Čitav ljudski rod je Uzvišeni stvorio i time mu dao osnovnu vrijednost. Ostvarenje pravde u društvu iziskuje zdrave temelje, a jednakost među ljudima primarna je pretpostavka ostvarivanja ove vrste ambijenta. Hadis nam govori o postupku Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koji je sam po sebi dio sunnetske perspektive pravičnog odnosa, ali je interesantno da se Poslanik, s.a.v.s., na zadovoljavanje sa konkretnim postupkom već općenito usmjerava svoje sljedbenike u odnosu prema drugim ljudima. Bilježi Buhari (isto, 1248.), od Džabira b. Abdullaha, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., na prigovor da se radi o sahrani Jevreja kazao: "Kada vidite dženazu – ustanite na noge!" Naime, ljudsko dostojanstvo mora biti poštovano jer izvire iz stvaranja

i pravo je koje Stvoritelj daje svim Svojim stvorenjima. Socijalna pravda u Sunnetu temelji se upravo na jednakosti i dostojanstvu.

Kada je govorio o vrijednosti ljudi kod Uzvišenog Poslanik, s.a.v.s., akcentira slijedeće. Nema ostvarivanja prednosti kroz socijalni status ili rasnu pripadnost, već je mjerilo: "Nema prednosti Arap nad nearapom, niti nearap nad Arapom, niti crven nad crnim, niti crn nad crvenim izuzev po svijesti o Bogu..." – hadis u *Musnedu* (vol. 5, 23536) bilježi Ahmed b. Hanbel. Jasno je da se ovaj sunnetski koncept temelji na jednakosti koju Gospodar obznanjuje u Kur'anu (49:13), ali se zanemaruje činjenica da se radi o sveobuhvatnoj pravednosti u tretmanu pojedinca. Društveni status, prava u javnim dobrima, plaće i drugi elementi življenja uključeni su u navedeni koncept. Nezamislivo je, naprimjer, da se plaća ljudima koji rade isti posao razlikuje i to značajno samo zbog pripadnosti nekom narodu, a da se ne povrijedi opći princip zaštite

«Promjena u društvu dolazi promjenom stanja pojedinca. Prva generacija muslimana se mijenjala shodno Vjerovjesničkim, s.a.v.s., uputama i izgrađivala sebe i odnose sa svim oko sebe na temelju Kur'ana i Sunneta.»

ljudskog dostojanstva i pravednosti. Bilo kakvo opravdavanje neislamskih praksi u pojedinim "muslimanskim" društvima kada se radi o narušavanju elementarnog ljudskog dostojanstva samo govori o dubokoj krizi islamskog identiteta.

Govoriti o statusu pojedinca, a ne dotaći temu prava na obrazovanje značilo bi zanemariti značajnu kariku u izgradnji kvalitetnih društvenih odnosa. Znanje, ili pravo na obrazovanje, u sunnetskoj interpretaciji općih kur'anskih načela obaveze traženja i širenja znanja dobija potpuno neočekivan zaokret. Rijetko se može pronaći osuda neznanja kakva se čita u hadiskim tekstovima. Riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s., koje u *Sunenu* (Tahare, 336) bilježi Ebu Davud:

"Ubili su ga, Allah njih ubio!" najbolji su primjer. Naime, Poslaniku, s.a.v.s., su kazali da se jedan od ashaba razbolio i kada mu je bila obaveza okupati se poslušao je one koji su mu kazali da se mora okupati. Njihovo neznanje o tejemumu bilo je povod da se rana na glavi ashaba otvorila, bolest pogoršala i kao posljedica toga on je umro. Vjerovjesnički, s.a.v.s., ukor bio je strog zbog ozbiljnih posljedica. Ljudski život je bio ugrožen zbog neznanja o vjerskom propisu. Dakle, neznanje je bilo povod dove kojoj ne pronalazimo sličnu u Vjerovjesničkoj, s.a.v.s., praksi.

Pravo na znanje se akcentira u sunnetskim smjernicama u toj mjeri da se "skrivanje" znanja tretira kao vrhunska nepravda prema drugima. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: "Onaj ko sakrije znanje koje ima doći će na Sudnjem Danu udaren džehennemskim bičem." – hadis zabilježen u Ibn Hanbelovom *Musnedu* (vol. 2, 10492). Nasuprot tome poučavanje znanju, dakako korisnom ljudima, vezuje se za izuzetne počasti i nagrade.

Bilježi Tirmizi u *Sunenu* (Ilm, 2685) od Ebu Umame el-Bahilija, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zaista, Allah, Njegovi meleki, stanovnici nebesa i zemaljskih spratova, pa čak i mrav u rupi svojoj i riba donose salavat onome koji ljude dobru poučava." Pravo na adekvatnu edukaciju predstavlja značajan element u uspostavljanju socijalne pravde, društva jednakih prilika i konstruktivnog ambijenta.

Nepravedan odnos prema pojedincu u smislu uskraćivanja prilika za adekvatan agažman, zaposlenje ili društvenu ulogu spada u opasne društvene bolesti na koje Sunnet upozorava. Pravo je svih ljudi u općim poslovima i interesima da se jednako tretiraju na osnovu vlastitih kvaliteta

i kompetencija. Ako je obaveza roditelja da jednako tretiraju svoju djecu, a Vjerovjesnik, s.a.v.s., nejednak tretman djece naziva "nepravdom"³, onda je preče da se smatra nepravdom kada odgovorni u društvu ne pružaju prilike na osnovu kvaliteta i kompetencija već se vode nekim drugim neobjektivnim i u konačnici nepravednim mjerilima. Ovo je posebno naglašeno u onome što se smatra javna služba. Opći interesi bivaju ugroženi kroz najmanje dvije dimenzije. Najprije, ovim odnosom neće se imenovati i postaviti odgovorni i moralni već podobni i poslušnici, ali će se pojaviti opasnost pojave "dove mazluma" osobe kojoj je učinjena nepravda. Prva dimenzija garantira odsustvo kvalitete i dinamičnosti u radu i djelovanju, a druga udaljuje bereket Božiji od poslova zajednice. Božiji Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zaista, između dova mazluma i Gospodara nema perde – prima se!", u *Sahihu* (Zekat, 1425) prenosi Buhari. Svako društvo i zajednica može se izložiti faktorima destrukcije kada zanemari težinu ove kategorije ljudi. U vjerskom identitetu nema većeg prijestupa od izdaje. Prenosi Bejhaki (1994) u *Sunenu* (vol. 10:118) da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upravo u ovom kontekstu kazao je slijedeće: "Onaj ko imenuje osobu iz neke skupine, a zna da je drugi preči i bolje poznaje Knjigu Allahovu i Sunnet Poslanika uistinu je izdao Allaha, Poslanika i sve muslimane."

Navedeno su samo neki aspekti socijalne pravde nužne u kontekstu kvalitete života i povoljnog statusa pojedinca. Psihološke posljedice nepravde, neprimjerenog odnosa i odsustva kriterija dugoročno su katastrofalne. Duh zajednice se ubija atakom na elementarna prava pojedinca poput slobode, dostojanstva, jednakosti i prava na mišljenje. U hadiskim tekstovima pronalazimo i upute za liječenje pitanja statusa

pojedinca i problema društva. Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: "Neka čovjeka strah od ljudi ne spriječi da kaže istinu...", prenosi Ibn Hanbel u *Musnedu* (vol. 3, 11159). Tek kada se odvažnost pojavi kao ljudska vrлина može se početi učiti, a samo učen, obrazovan i nadasve Boga svjestan pojedinac može dati pozitivan doprinos svojoj sredini.

4.3. Ekonomski odnosi

Posljednja dimenzija socijalne pravde za koju smatramo da je bitna u našem kontekstu jeste pitanje odnosa prema imetku. Ekonomski odnosi u društvu refleksija su percepcija o materijalnim i nematerijalnim vrijednostima u ljudskom životu. Imetak, odnosno materijalna dobra, na kojima počivaju ekonomski odnosi smatraju se bitnim elementom ljudskog života. Međutim, shodno poslaničkoj definiciji, materijalna dobra su sredstvo, a ne cilj. Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: "Čovjek govori: moj imetak, moj imetak! A šta imaš od imetka svoga do li onoga što si pojeo i nestalo je, ili obukao i poderalo se, ili si dao kao sadaku pa si sebi zadržao." – prenosi Muslim u *Sahihu*. (Zuhd, 2958)

Definirati pravilno pitanje "vlastništva" u stvarnom, a ne prividnom smislu temeljno je polazište u kvalitetnim materijalnim odnosima. Prilikom posljednjeg obraćanja muslimanima na hadžu Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno poručuje: "Zaista, vaši životi, vaši imetci, vaša čast, sveti su među vama..." – u *Sahihima* bilježe Buhari (‘Ilm, 105) i Muslim (Kasame, 1679.). Ovim se jasno očituje bliska veza između nematerijalnih i materijalnih vrijednosti, a "svetost" u smislu zaštićenosti nužno se odnosi na vrijednosti u cijelosti. Napad na imovinu se smatra velikim grijehom, a u hadisu koji prenose u *Sahihima* Buhari (Ešribe, 5256.) i Muslim (Iman, 57.) se čak upozorava da: "iman napušta

kradljivca u trenutku kada krade..." Dakle, pravilan odnos prema imetku, svetost i nepovredljivost imetka i zabrana uzimanja imetka na nedozvoljen način osnovne su pretpostavke ostvarivanja društvene pravde.

Među intencijama islamskog prava jeste i ostvarivanje blagostanja u društvu. Materijalna dobra moraju biti adekvatno prisutna među ljudima, a različite forme njihove disperzije zekat, sadaka, oslobađanje zatvorenika, otkup zarobljenika, podmirivanje dugova dužnika, podrška mladencima, izdržavanje siročadi, finansijska podrška hudovicama i drugi sunnetski obrasci djelovanja kanali su preko kojih se to ostvaruje. Nije moguće u kratkoj studiji iznijeti sve forme, ali njihova raznovrsnost govori da se društvene potrebe uvažavaju u širokom opsegu. Naravno, ostaje obaveza muslimana kao zajednice da se uspostave adekvatne institucije koje bu u savremenom dobu nosile ove zadatke i ispunile povjerenje brige prema ovim kategorijama. Zanimljivo da se prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Zaista, ja sam svjedok da su svi robovi Božiji braća..."⁴ Dakle, sunnetski koncept je inkluzivan. Briga o blagostanju ljudi, intelektualnom, duhovnom, socijalnom, moralnom ili bilo kojem drugom smatra se ibadetom, manifestacijom odanosti Uzvišenom. Društveno blagostanje postiže se upravo kroz iznalaženje načina da se sve spomenute ljudske potrebe zadovolje u mjeri u kojoj je to racionalno i moguće u datom vremenskom kontekstu.

Kroz ekonomsku solidarnost koja je u Sunnetu definirana kao davanje prava siromašnima u imetcima kojima raspolažemo ostvaruje se bliskost, ljubav i povezanost društva. Zekat izgrađuje ekonomske odnose jer zbližava ljude u dijeljenju vrijednosti. Materijalnim izdvajanjem imućni čiste svoje duše i oplemenjuju svoju stečevinu, a siromašnim se daje

³ Bilježi Muslim u *Sahihu* (Hibat, 1623.), od Nu'mana b. Bešira, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., pozvan da svjedoči daru roditelja jednom od djece. Upitao je,

s.a.v.s.: "Da li si svoj djeci dao isti dar?" Roditelj odgovara da nije. Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zaista, ja neću da budem svjedok nepravdi!"

⁴ Hadis koji prenosi Ebu Davud, Sulejman b. el-Eš'as u *Sunenu* (Salat, 1508) Albani ocjenjuje kao da'if – slab.

prilika da uvide da je nematerijalna vrijednost pravilnog posmatranja i gledanja na imetak razlog i njihovog boljeg položaja u društvu. Stimulirajući efekt na siromašne nadilazi bilo koju drugu formu finansijske podrške zbog uobičajenih pratećih konotacija. Samo u društvu gdje većina ljudi na imetak gleda ispravno ljudi mogu osjetiti jačinu niti kojom su povezani.

Društvena ravnoteža u smislu materijalnih dobara jasno se može čitati kroz hadise Vjerovjesnika, s.a.v.s., a posebno u znamenitom tekstu smjernica za prikupljanje i distribuciju zekata. U hadisu koji u *Sahibima* bilježe Buhari (Zekat, 1331) i Muslim (Iman, 19.) se kaže: "...Allah im je propisao zekat na imetak. Uzeti će se od njihovih imućnih i dati onim siromašnim među njima..." Poznata su pravna razilaženja da li je uopće dozvoljeno iznijeti zekat iz mjesta gdje se prikuplja i upotrijebiti ga drugdje, a sve na temelju ovog hadisa. Dakako, interesi muslimana u datom vremenu i prostoru uvažavaju se prema mišljenju većine pravnik.

Na kraju skrenimo pažnju na dvije značajne stvari. Najprije, činjenica je da krađa od konkretnih osoba jeste u velikoj mjeri pravilno percipirana kod većine muslimana. Svijest o težini navedenog grijeha je prisutna s tim da postoje "zanemarene" dimenzije "krađe". To bi se moglo postaviti kao ozbiljna prepreka pravilnom odnosu prema materijalnim dobrima i zatvoriti put pravdi u ekonomskom životu manjih ili većih dijelova društvenog sistema. Smatra se prihvatljivim iz javnih fondova dati neopravdane grantove, zaposliti bez pravedne procedure ili sistematizacije radnog mjesta i stvarne potrebe za uposlenikom. Sve navedeno se smatra krađom i atakom na najsvetija materijalna dobra s obzirom da se radi o zajedničkim dobrima. Božiji Poslanik, s.a.v.s., upozorava u mnogim hadisima na "javno dobro" gdje se nepravda čini prema društvu u cjelini, ili prema velikom broju ljudi koje se konkretan interes dotiče. U jednom od hadisa, koji u *Sahibima*

prenose Buhari (Bed' el-halk, 3026.) i Muslim (Musakat, 1610.) se kaže: "Onaj ko bespravno uzme koliko pedalj zemlje, na Sudnjem Danu će biti natovaren sa sedam spratova zemlje." Nadalje, neodgovornost prema zajedničkom ili javnom dobru se gleda kao pronevjera najtežeg emaneta, povjerenja, koje može biti uka-

“Kroz ekonomsku solidarnost koja je u Sunnetu definirana kao davanje prava siromašnima u imetcima kojima raspoložemo ostvaruje se bliskost, ljubav i povezanost društva.”

zvano čovjeku. Poslanik, s.a.v.s., u tom kontekstu kaže: "Zaista nema vjere onaj koji nema osobinu povjerenja (emaneta)." – bilježi Ibn Hanbel u *Musnedu* (vol 3., 12406.)

Druga značajna činjenica jeste pitanje pravilnog načina upotrebe zekatskih sredstava. Razvojni karakter zekata jasno se može čitati iz mnogih sunnetskih smjernica kojim se pojašnjava udio u stoci ili drugim vrstama potencijalno razvojnih materijalnih dobara. Upravo se na taj način oni u stanju socijalne potrebe izvode iz tog stanja i čine se dijelom društva koje privređuje. Zbog toga je praksa institucionalnog pristupa rane muslimanske države pitanju zekata bila kada se siromašnim ili onim u stanju potrebe daje da se zekatom učine neovisnim od drugih ljudi i daljnje finansijske podrške.

5. Zaključak

Tema socijalne pravde spada u značajne teme savremenog života. Interes muslimana je u jasnoj percepciji učenja islama o društvenoj pravdi i nastojanju da se njihova društva, organizacije, asocijacije, udruženja, džemati i sve druge forme organiziranja uspostave na jasnim principima pravednosti. Dakako, savršenstvo se neće moći postići i u konačnici nije obaveza postići rezultat već uložiti maksimalan napor u ostvarivanju pravde. Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s., daje nam jasnu viziju u odnosu prema društvu i precizira nadasve

"moguća" rješenja povijesno dokazane vjerodostojnosti. Nakon ozbiljnog promišljanja o supstanci koju nam nude sunnetske smjernice nužno je uspostaviti proaktivnu vezu sa trenutnim stanjem muslimanske zajednice. Određivanje prioriteta i koraka zadatak je akademske zajednice čija je prvenstvena obaveza poznavati i

živjeti vjeru, a zatim je pretočiti u savremeni društveni kontekst.

Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s., usmjerava ljude da jačaju vezu između Stvoritelja i njih, a samim tim će se poboljšati međuljudski odnosi. Socijalna pravda jeste ideal, ono što nastojimo postići, ali i stalno nastojanje koje do Sudnjeg dana neće biti završeno. Borba protiv nepravde, siromaštva, poniženja i drugih pošasti obaveza je, a Kur'an i Sunnet nam ne kažu da ćemo ih uspjeti u cijelosti dokinuti. Međutim, suočavanje sa problemima ove vrste je ibadet i svakim naporom na tom putu približavamo se svome Stvoritelju i potvrđujemo istinitost vlastite tvrdnje da slijedimo Njegovog Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Čak i površna analiza stvarnosti pokazat će da je muslimanski svijet u ozbiljnoj krizi rada i djelovanja institucija. Nepravda, korupcija i konformizam neprihvatljivi su, sa vjerskog aspekta, a Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s., nameće potpuno suprotno djelovanje. Pravda, čestitost i aktivizam u dobru primijenjeni kroz smjernice iz hadiskih tekstova mogu biti ključni elementi promjene stanja muslimanskog svijeta. Naravno, promjena mentaliteta i percepcija o elementarnim društvenim interesima preduvjeti su progresa i promjene stanja na bolje. Spomenuli smo da islam veliku pažnju posvećuje pojedincu s obzirom da se društvo u konačnici sastoji od individua. Međutim, vrijednosti na kojima se temelji ličnost izgrađenog vjerskog identiteta

nužno se reflektira na društvo. Reforma obrazovnog i odgojnog sistema, izgradnja odvažnih i naukom oplemenjenih ličnosti koje neće prihvatiti postojeće stanja već će iz života svog Poslanika crpiti inspiraciju za bolje, pravednije i kvalitetnije odnose u društvu zasigurno će imati veliki

odjek u savremenoj muslimanskoj zbilji. Jedino moralni i hrabri mogu razbiti ustaljene obrasce negativnog razmišljanja i promijeniti u nepravdi okoštale društvene realnosti – možda je najznačajnija poruka Sunneta u kontekstu socijalne pravde. Kada je imam Malik b. Enes, utemeljitelj

malikijske pravne škole preselio 179. godine po Hidžri, uzeo štap iz ograde puta kako bi se zaštitio od pasa lutalica isti je sutradan vratio na mjesto. Na pitanje zašto je to učinio, jer se radi o malehnom i beznačajnom, odgovorio je slijedećom rečenicom: “Zamisli da svi tako misle!”

Literatura

Ahmed b. Hanbel, Musned, Muessese Kurtuba, Kairo.
(el-)Bejheki, Ahmed b. el-Husejn (1994), Sunen, Maktaba Dar el-Baz, Mekka.
(el-)Buhari, Muhammed b. Ismail, *Sahih*, Dar Ibn Kasir, Bayrut.

Ebu Davud, Sulejman b. el-Eš'as, *Sunen*, Dar al-fikr, Bayrut.
(el-)Gazali, Muhammad (1998), *Ihya' ulum ad-din*, Dar al-w'ay, Halab.
Muslim b. Hadždžadž, *Sahih*, Dar Ihya at-turas, Bayrut.

Rawls, John (1971), *A Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
(et-)Tirmizi, Muhammed b. Isa, *Sunen*, Dar Ihya at-turas, Bayrut.

الموجز

العدالة الاجتماعية من منظور سنة النبي صلى الله عليه وسلم

الحافظ كنعان موسيتش

يحلل كاتب هذا المقال مستوى تعاليم الإسلام العقدي فيما يتعلق بمفهوم العدالة في المجتمع، ويبرز حقيقة أن نظرة المسلم إلى العدالة والمجتمع كانت تتغير عبر التاريخ وفقا لفهم وشرح المصدرين الأساسيين للإسلام، القرآن والسنة. إن نظرة السنة النبوية الشريفة تبين لنا إلى حد كبير توجهات الوحي الصحيحة، من حيث أنها تمثل الشرح الأساسي له، وتساعدنا تفسيريا أيضا في تكوين تصور متماسك لتنظيم الإسلام للمجتمع وتحقيق العدالة بالكامل.

إن إصلاح النظام التعليمي والتربوي، وبناء الأفراد الشجعان المتشرفين بالعلم، الذين لا يرضون بالواقع، بل ينهلون من حياة نبيهم الإلهام لتحقيق علاقات في المجتمع أكثر عدالة وجودة، فمن المؤكد أن هذا سيكون له صدى عظيم في واقع المسلمين المعاصر. وربما تكون المعاني الأكثر أهمية التي يمكن أخذها من سنة النبي صلى الله عليه وسلم، في سياق العدالة الاجتماعية، أن الشجعان وأصحاب الأخلاق الحميدة هم وحدهم القادرون على تحطيم أنماط التفكير السلبي السائدة وتغيير الواقع المجتمعي الغارق في الظلم.

الكلمات الرئيسية: النبي، العدالة الاجتماعية، السنة، الظلم، تنظيم المجتمع، العلاقات الاقتصادية

Summary

SOCIAL JUSTICE IN THE PERSPECTIVE OF THE PROPHETS' S.W.S. SUNNA

Hafiz Kenan Musić

This article analyses a doctrinarian dimension of the teachings of Islam concerning the justice in a society pointing out the fact that the Muslim viewpoint of the issue of social justice varied throughout the history depending on the interpretations of the main sources of Islam – the Qur'an and the Sunna. The perspective of the Prophet's s.w.s sunna offers a great deal of authentic directions for the Revelation, considering the fact that it is its supreme commentary, but it also gives us a relevant interpretation that helps us to form a coherent perception of the Islamic model of organising society and social justice in the full capacity of its teachings.

Educational reform and the reform of upbringing system, bringing up brave and learned personalities that will not accept the existing situation but will, inspired by the life of their Prophet s.w.s., for justice and equality relations in their societies is certainly going to have a significant echo in contemporary Islamic world. Only morally aware and brave individuals are capable of shedding off the models of negative thinking and changing the existing injustice in the society – these are perhaps the most significant messages of the Prophet's s.w.s. Sunna in the context of social justice.

Key words: the Prophet, social justice, Sunnah, zulum, social organisation, economic relations